

Halk Oyunları

Halk oyunlarımız **Horon** yöresi içinde yer alır. Horon adı topluluk, yığın anlamına gelir. Ot horonu, buğday horonu gibi bu deyimler **Kaşgarlı Mahmut**'un lügatinde de vardır. **Horon-Horan** diye geçer.

Antik Yunanca'da **Horos** dans anlamındadır. Horos kelimesi Anabasiste dans anlamının yanı sıra dansçı, şarkıcı topluluğu anlamına da gelmektedir.

Gürcüce'de **Horon-Ėorom** saman yığını, yine Gürcüce'de ve Ermenice'de henüz bağlanmamış kuru ot veya buğday sapı demeti olarak geçer.

Keza Yakutça'da horon ifadesinin **Hor** ve **Horoy** kelimelerinden türediği söylenmektedir. **Hor-Destan, Horoy-sırayla durup oynamak** anlamındadır.

Horon oynanırken toplu raks, oturup kalkma ve münavebeli nakarat Orta Asya Türklerinde çok eski zamanlardan beri bilinen ve görünen hareketler olduğu ifade edilmektedir.

Horon tipli oyunlar sap, demet ve yığınları gibi bir topluluk ve diziliş, hem de sırasında oyun bereketi kutlayan ve onun sevincini çoşturan bağılılık ifadesidir. Halk arasında da **Hora Tepmek** şeklinde ifade edilmektedir.

Horonun ilkel dinler döneminde dinsel ayinlere dayandığı da söylenmektedir. Bu dönemlerde toprağın ekilmesi sırasında, balık tutmak için denize açılmadan önce, hasat zamanı ürünün bol ve bereketli olması gibi durumlarda Tanrıların rızasının alınması için "ayin"ler yapılarak Tanrılara kurbanlar sunulur ve ilahiler eşliğinde de oyunlar oynanırdı.

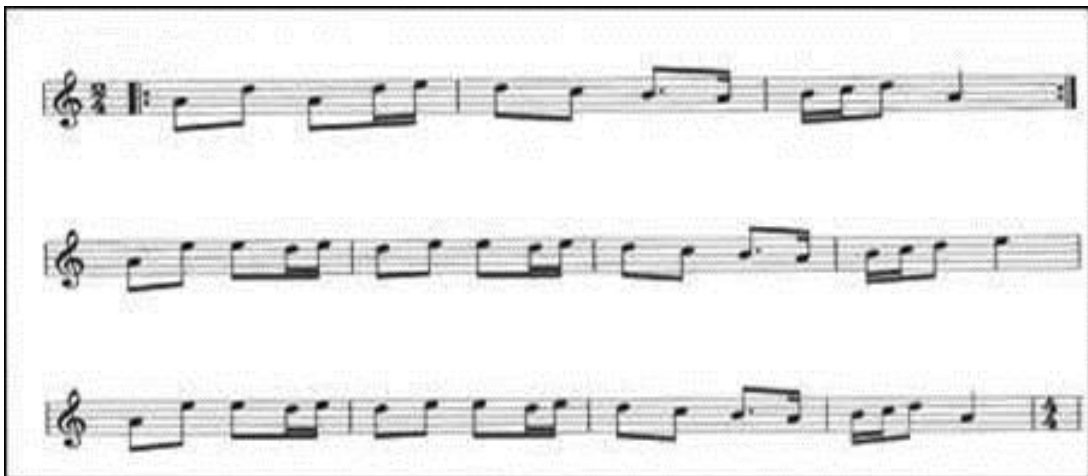
Bu oyunlara genel anlamda **Ohoronu** denirdi. Bu oyunlardaki amaç gökyüzündeki Tanrıları yere indirmek ve onlarla bütünleşmeyi sağlamaktı. Bunun için el ele tutuşulur, halka yapılır ve çeşitli efsunlu sözler söylenerek ortak bir ruh hali oluşturulurdu. Tanrıların bir an önce gelip kendileriyle bütünleşmeleri için sabırsızlanır, ayini yönetenlere gelip gelmediği sorulurdu.

Ayini yönetenler kutsal kişiler olarak bilinirdi. Bu törenleri kutsal sayılan **şamanlar** yönetirlerdi. Tanrıların yere indiğini öğrenenler **iiiihi hu hu hu uuu** diye haykırarak coşarlar ve çılgınca tepinirlerdi. Horonlarımızdaki bu coşku, haykırma ve sevincin bu dönemden kaldığı da bilinmektedir.

Yöremizde halk çalgıları ile müzik eşliğinde oynanan halk oyunlarımız şu şekilde sıralanabilir.

Düz Horon-Şiya Horonu

Halka yapısı içinde oynanan temel oyunlardan biridir. Oyundaki hareket ve canlılık azdır. Bu horona Düz Horon denmesinin sebebi de basit oyunun ayakta yapılan figürlerinden oluşmasıdır. Ancak bu oyunda estetik oldukça fazladır. Bu horona Şiya Horonu da denir. Şiya kelimesi beraberce yapılması gereken hareketler için kullanılan bir sözcüktür. Oyunun belli yerlerinde bu sözcük kullanılır. Bu oyun önceden erkekler tarafından oynandığı halde şimdi kadın ve erkek beraberce toplu olarak da oynanmaktadır. Tulum, kemençe ve akordeon eşliğinde oynanır.

Düz Horon-Şiya Horonu

Ķoçeri

Ķoçeri, **Ķoç** ve **eri** ifadelerinden oluşur. **Eri** son ektir. Bu ek isim köküne eklendiğinde **li** ve **lu**, fiil köküne eklendiğinde ise **miş**, **mış**, **muş**, **müş** anlamlarını verir.

Burada **Ķoç-adam** isim köküdür. Bu köke **eri** eki eklendiğinde **Ķoç-adam** sözcüğü **Ķoçeri-adamlı** sözcüğüne dönüşür.

Buradan da **Ķoçeri-adamlı** sözcüğü de **sevgili**, **yarlı** anlamına da gelen **adamım**, **sevgilim**, **yârim** anlamlarını içeren bir anlamını da çağrıştırır.

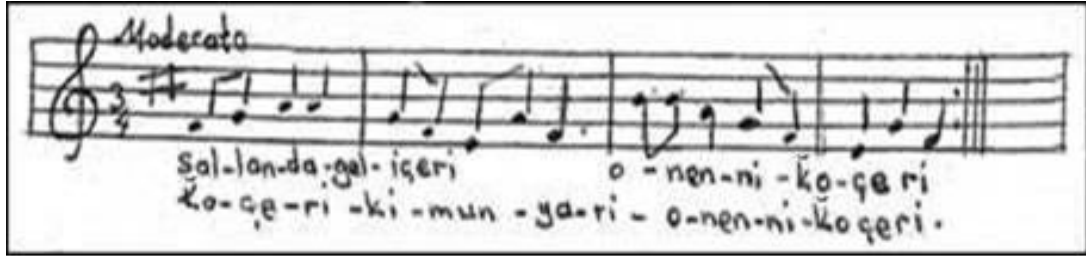
Bundan dolayı bu oyun da; bir kızın bir kahramana, bir sevgiliye veya beğendiği birisine olan duygusunu içerdığı izlenimi de hissedilir. Bilinen dörtlüğün başındaki mısra da bunu vurgulamaktadır.

Ķoçeri kimin yâri,
Oy nenni Ķoçeri.

Sallan da gel içeri,
Oy nenni Ķoçeri.

Bu oyun kadınların oynadığı bir oyun türü olmakla beraber son zamanlarda kadın ve erkekler tarafından birlikte de oynanmaktadır.

Bir rivayete göre de bu oyunun çıkış nedenlerinden biri Gürcü kale kumandanının kızına âşık olan Laz gencinin sevgilisini görmek için kalenin etrafında yaptığı hareketlerden kaynaklandığıdır. **Ķoçeri**, **Ķoçari** biçiminde de ifade edilir. Tulum, kemençe ve akordeon eşliğinde oynanır.

Ķoçeri

Cilvelo-Cilvelo Nanaida

Kadınların oynadığı bir oyun türüdür. Son zamanlarda kadın ve erkeklerin beraberce oynadığı da görülmektedir. Halka şeklinde oynanır. Oyunda enstrüman olarak tulum, kemençe ve akordeon kullanılır.

Oyunun teması sevgi, sevdalık, hasretlik üzerine kurulmuştur. Genellikle gurbete çalışmaya giden erkeklerin memleketinde bıraktığı sevgilisine karşı duyduğu özlemin oyuna dönüştürülerek yansıtılmasından oluşan tekerlemeli sözlerden doğmuştur.

Ayrıca bu terim cilve, naz, kırıtma, hoşla giden davranış ifadesini de içerdüğinden **cilvelo** kelimesinden de naz, cilve yapan, nazlı, cilveli anlamı da ortaya çıkar.

Başka bir pencereden de; köyün zengin ve güzel kızı ile ona âşık olan gencin aşkıdan doğan bir oyun biçimi olduğu da belirtilir.

Yaşar Turna genelde sevgi ve sevdalığa dayanan bu temayı **Raĥat Borti Si Ma Sole Mažiri-Seni Görmeden Önce Çok Rahattım** anlamına gelen eserinde kendi tarzında kemençe ile çok güzel bir şekilde dile getirmiştir.

Ayrıca Yaşar Turna **cilvelo nanaida** tekerlemesini **cilvelo nanayda** tekerlemesinin yedi heceli ölçüye uyarlanmış biçimi şeklinde ifade etmiştir. Bestesinden bazı bölümlerin Türkçe ve Lazca versiyonu aşağıdaki gibidir.

Lazca Versiyonu;

Rahat borti si ma sole mažiri

Cilvelo nanaida.

Var biĶaçer gemidvana zinciri.

Cilvelo nanaida.

Gomoşinaş mamten seri ti nciri.

Cilvelo nanaida.

Dido mskvare muço dağışi mskveri.

Cilvelo nanaida.

Tangrişen kogiğun tolope sferi.

Cilvelo nanaida.

Rengiskani sanki diĶaşi mkferi.

Cilvelo nanaida.

Mu mağodu haşo e gyuliçkimi.
Cilvelo nanaida.

Na-gžirasenz toli goçağen gyuli
Cilvelo nanaida.

Türkçe Versiyonu;

Seni görmeden önce çok rahattım.
Cilvelo nanaida.

Çok güzelsin, dağ ceylanı gibisin.
Cilvelo nanaida.

Zincire vurulsam da tutulmazdım.
Cilvelo nanaida.

Hak vergisi gözlerinin sürmesi.
Cilvelo nanaida.

Aklımdayken sen, uykum kaçır gece.
Cilvelo nanaida.

Buğday unu misali rengin sanki.
Cilvelo nanaida.

Ey sevgili bana ne oldu söyle.
Cilvelo nanaida.

Seni görenin kararır gözleri.
Cilvelo nanaida.

Tulum ve kemençe ile oynandığı gibi akordeon eşliğinde de oynanır.

Ra. hat bor- ti. Si ma so- le mañi- ri? Cil- ve- lo na- na- i- da.

Va bi- ka- şer, ge- ni- da- na zin- ci- ri. Cil- ve- lo na- na- i- da.

Cilvelo-Cilvelo Nanaida

Tirilido

Arhavi'nin yüksek köylerinde halka tarzında oynanan bir oyun türüdür. Müzik ve oyun cilvelo-cilvelo nanaida'ya benzer. Hatta onun değişik versiyonudur.

Tirilido, cilvelo-cilvelo nanaida gibi bir tekerlemeli sözlerden doğmuştur. Bu oyun günümüzde çok nadir oynanır. Bu oyun kadın oyunu olmakla beraber kadın ve erkeklerin birlikte oynadığı da bilinmektedir.

Bu oyunun birçok manileri vardır. Kemençe ile oynadığı gibi tulum ve akordeon eşliğinde de oynanır.

Ha buradan aşağı oy nanido,
Tirilido nanido nanido.

Sevdalı sevdasını oy nanido,
Tirilido nanido nanido.

Bir iniş ineceğim oy nanido,
Tirilido nanido nanido.

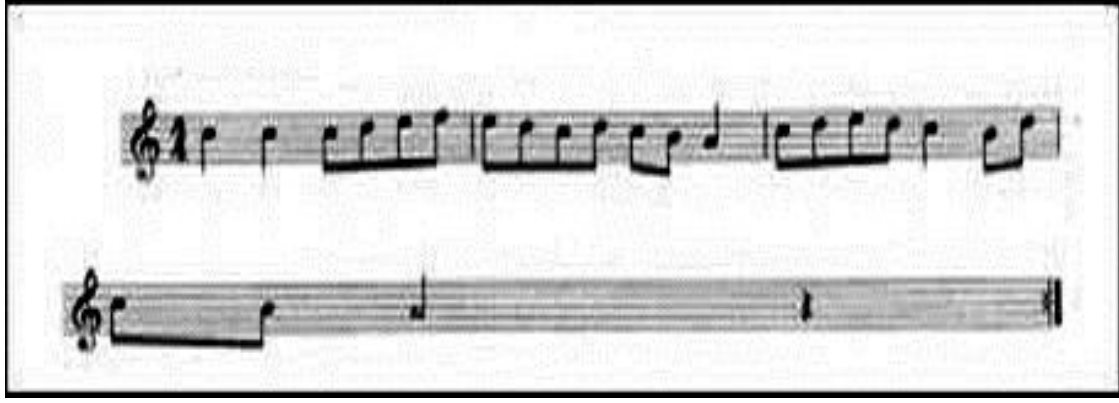
Kısmet olursa olur oy nanido,
Tirilido nanido nanido.

Ben sevdaluğun işini oy nanido,
Tirilido nanido nanido.

Bakma nişanlı kıza oy nanido,
Tirilido nanido nanido.

Ben nasıl çözeceğim oy nanido,
Tirilido nanido nanido.

Başun belaya kalur oy nanido,
Tirilido nanido nanido.

Tirilido

Karma Horon

İmecelerden kaynaklanan bir horon türüdür. (Mısır imecesi, fındık imecesi, odun taşıma imecesi, belleme ve çapa imeceleri vb.). Bu imecelerde ayak ve ellerle yapılan hareketler bu horonu doğurmuştur. **Sarızambak**, **Memetina** ve **Papilat** horonlarındaki figürler bu oyunda mevcuttur. Hatta bu üç oyunun karma horondan türediği de söylenmektedir. Bu oyun kadın ve erkekler tarafından beraberce oynanır. Tulum ve kemençe eşliğinde oynandığı gibi son dönemlerde akordeon eşliğinde de oynanmaktadır. Oyunun belli bölümlerinde türküler de söylenir.

Sarı Zambak

Arhavi karakterinde bir oyundur. Sarızambak denmesinin özel bir anlamı yoktur. Bu oyun karma horonun belli bölümlerinin alınarak oyunu düzenleyen kişilerden birinin bu oyuna doğaçlama olarak oyunun narinliğinden esinlenerek ve zambakla özdeşleştirmesinden dolayı bu oyuna **Sarızambak** adı verilsin demesinden ileri geldiği belirtilmektedir.

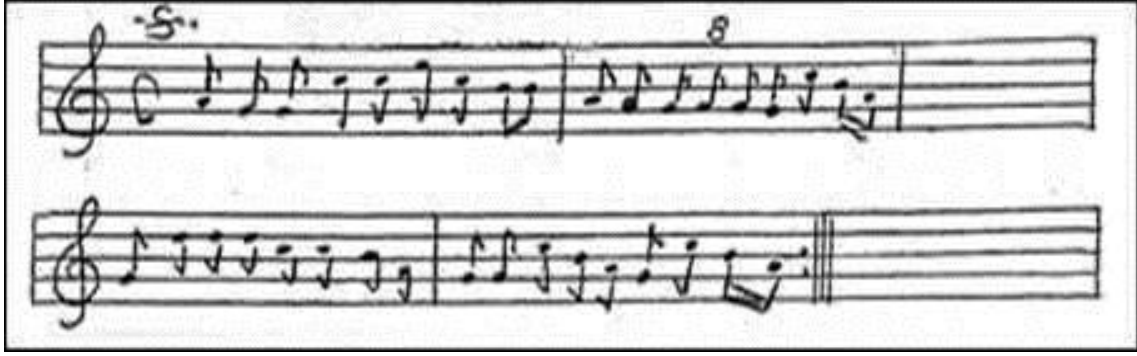
Bu oyun atışma türkülerine müsait bir oyun olduğundan dolayı, günümüzde gençlerin beğenisini kazanan bir oyun olmuştur. Düğünlerde sabahlara kadar oynandığı da görülmüştür. Kız ve erkek toplu oynanan bu oyunun birçok manileri bulunmaktadır. Arhavi'lilere has kıvraklıkla türkü söylenerek tulum ve kemençe eşliğinde oynanır. Son zamanlarda akordeonla da oynanmaktadır.

Arhavi'den biz geldük. / Arhavi'den biz geldük.
Bu geceyi şenlettük. / Bu geceyi şenlettük.
Bir tanesinden başka. / Bir tanesinden başka.
Hepsinu kardeş ettük. / Hepsinu kardeş ettük.

Karakuşun kanadı. / Karakuşun kanadı.
Nedir bu kızın adı. / Nedir bu kızın adı.
Söz verdide gelmedi. / Söz verdide gelmedi.
Gururumla oynadı. / Gururumla oynadı.

Yaylanın çimenine. / Yaylanın çimenine.
Yaydum kuzularımı. / Yaydum kuzularımı.
Allahum böyle yazmış. / Allahum böyle yazmış.
Kara yazgularumi. / Kara yazgularumi.

Yayla çimeni benden. / Yayla çimeni benden.
Gülüm doymadum senden. / Gülüm doymadum senden
Yer yağmurdan doyarsa. / Yer yağmurdan doyarsa.
Ben de doyarum senden. / Ben de doyarum senden.

Sarı Zambak

Memetina

Yörenin sevilen oyunlarından. Önceleri erkekler oynadığı halde şimdi kadın ve erkek karışık oynamaktadır. Hareketler yumuşak olup estetik fazladır. Halka tarzında oynanır.

Memetina, Mehmetina'nın "h" ünsüzünün yutulmuş biçimidir. **Mehmet** + **ina** ifadelerinden teşekkül eder. **İna** eki "in" anlamını verir. Memetina ise Mehmet'in ifadesini oluşturur. Buradan da **Memetina** oyunu **Mehmet'in oyunu** anlamına gelir. Oyuna **Memetina** denmesinin birçok nedeni vardır. Bu nedenlerden en önemlisi şudur:

Karma horon folklorik düzen haline getirilirken, karma horonun belli bölümlerinin alınarak oyunu düzenleyen kişilerin, bu oyunun; alınmış olan bölümlerinin oynanış biçiminin Mehmet Köseoğlu (namı değer Kuçuğuşi Muhammed) tarzında oynanmasından dolayı, bu oyuna da o kişiye atfen bu ad verilmesindedir.

Diğer bazı nedenlerini de şu şekilde sıralayabiliriz:

• Kızların askere giden köyün gençlerini, Mehmet olarak ifade edip onlara hitaben söyledikleri türkünün oyuna dönüştürülmesindedir.

• Mehmet adlı bir tulumcunun, tulum çalarken söylediği türkünün ve türkü ile beraber yapmış olduğu hareketlerin oyunlaştırılmasındandır.

• Köyün Mehmet adlı yakışıklı gencine, kızların kendilerini beğendirmek için söyledikleri sözlerin çeşitli hareketlerle dile getirilmesi sonucu oluştuğudur.

• Kısa boylu, sevimli, figürleri kendine has bir kıvraklıkla yapan Mehmet adlı birinden dolayıdır.

Bu oyunda ellerin yukarıda olma durumu daldan bir şey toplama, ellerin yerde olma durumu mısır ayıklama, ayak vuruşlarının da belleme olayını canlandırdığı söylenmektedir.

Bu oyun tulum eşliğinde oynandığı gibi tulum ve kemençe eşliğinde de oynanır. Son zamanlarda akordeonla da oynandığı görülmektedir. Oyunun belli bölümünde türkü söylenir.

Oyunun türküsünün Türkçe versiyonu şöyledir:

Ekelim kızlar ekelim,
Mısırlar ürün verecek,
Ölünce mezarımızda,
Yeşil otlar ve bitkiler,
Başımızda bitecek.

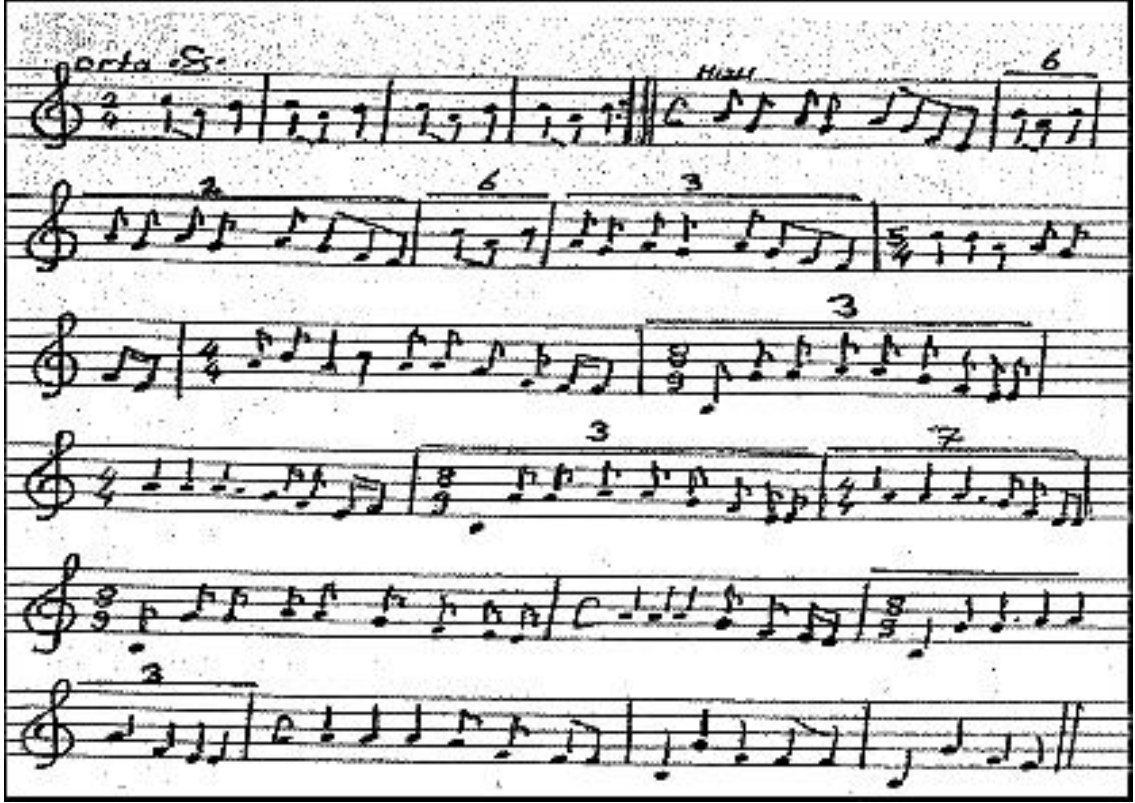

Memeřina

Papilat

Memeřina'nın biraz değişik versiyonu dur. Adını, şimdiki adı Arılı olan köyünden alır. Çok seri ve sert bir oyun olup erkekler tarafından tulum eşliğinde oynanır. Oyunun sertliğini belirten bir dörtlüğü bile mevcuttur.

Papilat vur yerlerde,
İzi kalsın dizlerin,
Karşiki tepelerde,
Yankılansın seslerin.

Papilat

Arhavi Canlısı

Oyun karakteri yumuşak bir yapıya sahip olup kadın ve erkekler tarafından birlikte oynanır. Bu oyun **Cengiz GÜNAL**'ın Trabzon yöresi oyunlarından esinlenip, yöre figürlerini toplayarak derlediği bir oyundur. Müziğini de rahmetli **Yaşar TURNA**'nın Trabzon yöresinin

Gökte yıldız aymısın,
Kemençeme yaymısın...

müziğinden esinlenerek ama kendisine özgü olarak yöreye özel bir ritimle yaptığı söylenmektedir. Kemençe eşliğinde oynandığı gibi tulum ve akordeon eşliğinde de oynanmaktadır.

Arhavi Canlısı

Narina

İlk defa Arhavi'nin yüksek kesimlerindeki köylerinden Dik Yamaç Köyü'nde türkü söylenerek tulum eşliğinde oynanan kadın oyunudur.

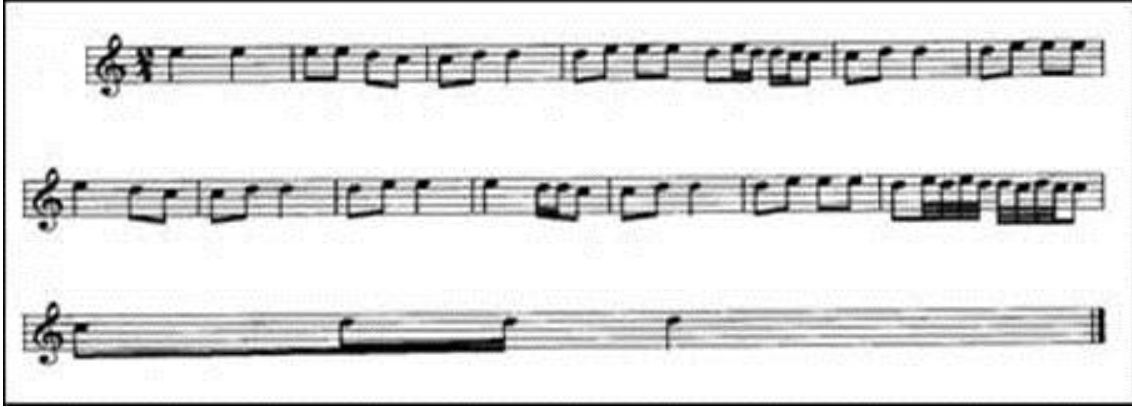
Bu oyunu köye gelin gelen Çerkez bir kadının öğrettiği ileri sürülmektedir. Bu oyuna **Narina** adı **Kemal Özbıyık** tarafından verilmiş olup düzenlemesi de kendisine aittir. Oyunun türküsü şöyledir:

Dere tepe gezerim de,
Tepede gül dizerim,
Rinanay nay, rinanay,
Nay nay, rinanay nay.

Ben babamın evinde de,
Böyle nazlı gezerim,
Rinanay nay, rinanay,
Nay nay, rinanay nay.

Tepenin arkasında da,
Ay mısın güneş misin?
Rinanay nay, rinanay,
Nay nay, rinanay nay.

Söyle bana sevdiğim de,
Benden vazgececek misin?
Rinanay nay, rinanay,
Nay nay, rinanay nay.

Narina

Damat Bağlama-Vahahay

Halka yapısı içinde oynanan sahne düzenlemesi tarzında bir oyun türü olup kadın ve erkekler tarafından birlikte oynanır. Laz dilinde **Sica Meķoru** olarak ifade edilir. Oyunu idare eden kişinin doğaçlama olarak söylediği veya bilinen sözlerinin söylenmesi ile oynanır.

Oyunu yönlendiren kişinin her söylediği söze karşı oynayan kişiler vahahay nakarattı ile karşılık verirler. Çalgı pek az kullanılır. Oyunun ritmi söylenen sözlere ve ayak temposuna göre ayarlanır.

Oyunun sözleri Lazca ve Türkçe olarak aşağıdaki gibidir.

Lazca ifadeyle;

Çe biçepe.

Vahahay!
Haşo hişo.
Vahahay!
Ma mu þare.
Vahahay!
Ėai niucit.
Vahahay!
Haçi haçi.
Vahahay!
Mu giçvaten.
Vahahay!
İrik fiolo.
Vahahay!
Zori tkvit do.
Vahahay!
Ėai ognan.
Vahahay!
Dadepekti.
Vahahay!

Çe damtire.

Vahahay!
Sore sore.
Vahahay!
Sicaskani.
Vahahay!
Komobodginit.
Vahahay!
Varşa soti.
Vahahay!
Toli motaz.
Vahahay!
Maşallah tkvit.
Vahahay!
Subhanella.
Vahahay.
Nazariti.
Vahahay!
KoķobuĖvat.
Vahahay!

Ķai ognan.
Vahahay!
Sicačkuni.
Vahahay!
Soren so idu.
Vahahay!
Soren sica.
Vahahay!
Gondunui.
Vahahay!
Varša soti.
Vahahay!
Memiñires.
Vahahay!
Soťu soren.
Vahahay!
Ma mu þare.
Vahahay!
So bidare.
Vahahay!
Ķe biķepe.
Vahahay!
Var meķirdat.
Vahahay!
Hašo hašo.
Vahahay!
Sabahlešakis.
Vahahay!
Boťatenšku.
Vahahay!
Hači sica.
Vahahay!
Momiyonanen.
Vahahay!
Aha mulun.
Vahahay!
Kogamañťu.
Vahahay!
Komomiyones.
Vahahay!
Ķai niucit.
Vahahay!
Ķe biķepe
Vahahay!
Ma mu þare.
Vahahay!
Varša soti.
Vahahay!
Komaťasen.
Vahahay!
Tamo tamo.
Vahahay!
Gebončaten.
Vahahay!
Kogebončat.
Vahahay!
Ķai niucit.
Hešo zori.
Vahahay!
Írik ñolo.

Ķe biķepe.
Vahahay!
Hey tkvit.
Heeey!
Mu tkvit.
Sica.
Melendo.
Noğamisa.
Hey tkvit.
Heeey!
Ķe damtire.
Vahahay!
Ma mu þare.
Vahahay!
So bidare.
Vahahay!
Hači hači.
Vahahay.
Ķai niuci.
Vahahay.
Sicaskanik.
Vahahay!
Ar bañčiši.
Vahahay!
Komiģi do.
Vahahay!
Ar mendili.
Vahahay!
Tiz koyodu.
Vahahay!
Konamsķvanaz.
Vahahay!
Varša soti.
Vahahay!
Var giģun do.
Vahahay!
Be rezili.
Vahahay!
Beķepaze.
Vahahay!
Doķčophare.
Vahahay!
Mamuþare.
Vahahay!

Vahahay!
Zori zori.
Vahahay!
Dimğorit do.
Vahahay!
İrik ognas.
Vahahay!

Türkçe ifadeyle;

Ey çocuklar

Vahahay!
Böyle şöyle.
Vahahay!
Ben ne yapacağım.
Vahahay!
İyi dinleyin.
Vahahay!
Şimdi şimdi.
Vahahay!
Ne söyleyeceğim.
Vahahay!
Hep beraber.
Vahahay!
Yüksek sesle.
Vahahay!
İyi duysunlar.
Vahahay!
Ninelerde.
Vahahay!
İyi duysunlar.
Vahahay!
Damadımız.
Vahahay!
Nerede nereye gitti?
Vahahay!
Nerede damat.
Vahahay!
Kayboldu mu?
Vahahay!
Yoksa nerde?
Vahahay!
Çalındı mı?
Vahahay!
Nerede idi nerde?
Vahahay!
Ben ne yapacağım.
Vahahay!
Nereye gideceğim.
Vahahay:
Ey çocuklar.
Vahahay!
Sıkılmayın.
Vahahay!
Böyle böyle.
Vahahay!
Sabaha kadar.
Vahahay!
Sabahlıyacağız.

Hey kaynakna

Vahahay!
Nerde nerde?
Vahahay!
Damadın da.
Vahahay!
Ayağa diktik.
Vahahay!
Yoksa nerede?
Vahahay!
Göz deymesin.
Vahahay!
Maşallah deyin.
Vahahay!
Subhanella.
Vahahay!
Nazarı da.
Vahahay!
Bozalım da.
Vahahay!
Ey çocuklar.
Vahahay!
Hey söyleyin.
Heeey!
Ne söyledik.
Damat.
Karşındaki
Yeni gelin.
Hey söyleyin.
Heeey!
Hey kaynakna.
Vahahay!
Ben ne yapayım.
Vahahay!
Nereye gideceğim.
Vahahay!
Şimdi şimdi.
Vahahay!
İyi dinle.
Vahahay!
Damadın.
Vahahay!
Bir bahşiş
Vahahay!
Getir de.
Vahahay!
Bir mendil.
Vahahay!
Başına koydu.

Vahahay!
Şimdi damat.
Vahahay!
Getirecekler.
Vahahay!
İşte geliyor.
Vahahay!
Çıkardılar.
Vahahay!
Getirdiler.
Vahahay!
İyi dinleyin.
Vahahay!
Ey çocuklar.
Vahahay!
Ben ne yapacağım.
Vahahay!
Yoksa nerede.
Vahahay!
Çarpacak.
Vahahay!
Yavaş yavaş.
Vahahay!
İndirecez.
Vahahay!
İndirelim.
Vahahay!
İyi dinleyin.
Vahahay!
Şöyle sesli.
Vahahay!
Hep beraber.
Vahahay!
Sesli sesli.
Vahahay!
Bağırında.
Vahahay!
Herkes duysun.
Vahahay!

Vahahay!
Yakışsın.
Vahahay!
Yoksa nerede?
Vahahay!
Yoksa yok mu?
Vahahay!
E rezili.
Vahahay!
E kepaze.
Vahahay!
Benzetirim.
Vahahay!
Ben ne yapacağım.
Vahahay!

İsmail Muzaffer ÖZBAY